

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผลของงานวิจัย

น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญยิ่งในการดำรงชีวิต รวมทั้งมีความสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีการเกษตรเป็นพื้นฐาน การบริหารและการพัฒนาทรัพยากรน้ำเป็นเรื่องสำคัญ ทำอย่างไรจึงจะมีน้ำใช้ตามความต้องการอย่างเพียงพอตลอดไป และไม่เกิดอุทกภัยเนื่องจากน้ำมากเกินไปในบางช่วงเวลา วิธีการบริหารจัดการที่ประเทศต่างๆ นิยมใช้กันก็คือ การก่อสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำ แต่นอกจากผลประโยชน์ที่จะได้รับแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ ปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการสร้างเขื่อน ทั้งสภาวะแวดล้อม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ที่ถูกน้ำท่วมและด้านอื่นๆ อีกมากมาย การจัดการแก้ปัญหาเหล่านี้จึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างถูกต้อง และเหมาะสม เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน

การแก้ปัญหาน้ำท่วมยังมีอีกหลายวิธีได้แก่ การฟื้นฟูป่าต้นน้ำ การขุดตะกอนในท้องแม่น้ำให้เก็บน้ำในหน้าแล้งและระบายน้ำในฤดูฝน หรือการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก ซึ่งวิธีการที่กล่าวมานี้จะทำให้ประชาชนทุกคนในเขตพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำมีส่วนร่วมในการดูแลอนุรักษ์ป่าไม้ แม่น้ำ รวมถึงสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่ในเขตพื้นที่ชุมชน อีกทั้งยังทำให้ชุมชนยังคงอยู่ได้ดั้งเดิม ไม่จำเป็นต้องอพยพประชากร ประเพณีวัฒนธรรมไม่มีการสูญหาย

การสร้างเขื่อนในประเทศไทยที่ผ่านมาล้วนส่งผลกระทบต่อภาวะแวดล้อมและระบบนิเวศน์ ดังนั้น ในปัจจุบันการสร้างเขื่อนจึงได้รับความสนใจจากประชาชน โดยมีคำถามว่าผลประโยชน์ที่ได้จากการสร้างเขื่อนจะคุ้มกับผลเสียต่อภาวะแวดล้อมและระบบนิเวศน์หรือไม่อย่างไร และประเด็นสำคัญคือประชาชนกลุ่มใดได้ประโยชน์ และกลุ่มใดต้องเป็นฝ่ายเสียผลประโยชน์ตลอดมา อีกทั้งรัฐบาลมีมาตรการอย่างไรในการทดแทนผลประโยชน์ที่เสียไปให้แก่กลุ่มประชาชนเหล่านั้น

เท่าที่ผ่านมาการสร้างเขื่อนในความเป็นจริงล้วนยึดประโยชน์เพื่อการผลิต ไฟฟ้าอยู่เหนือการชลประทาน ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อใดที่เกิดภาวะฝนแล้ง เกษตรกรมีความจำเป็นต้องการใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนเพื่อการเกษตร มักไม่ได้รับการตอบสนอง ด้วยต้องกักน้ำไว้เพื่อเดินเครื่องจักรผลิตไฟฟ้า ส่วนในปีที่มีฝนตกมากผิดปกติ และน้ำเหนือเขื่อนสูงเกินขีดอันตราย จะมีการ

ระบายน้ำออกจากเขื่อน ทำให้ปริมาณน้ำในไร่นา ซึ่งมีมากอยู่แล้ว ยิ่งเพิ่มมากขึ้น การสร้างเขื่อนจึงมีประโยชน์ต่อประชาชนในเขตเมืองและต่อสาขาเศรษฐกิจอื่นยิ่งกว่าการเกษตร

ยิ่งกว่านั้นการสร้างเขื่อนต้องใช้งบประมาณมาก เมื่อรัฐบาลไม่อาจจัดหางบประมาณทั้งหมดได้ จึงต้องกู้เงินจากธนาคารโลก โดยประชาชนทั่วประเทศรับภาระในการชำระหนี้ค่าก่อสร้างเขื่อน ส่วนการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยรับผิดชอบเฉพาะค่าก่อสร้างโรงไฟฟ้า แล้วทุกปีการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยจะแสดงบัญชีว่ามีกำไร จ่ายโบนัสได้มากมาย แท้จริงแล้วขาดทุนมหาศาลหากรวมภาระการชำระคืนเงินกู้การสร้างเขื่อน

จากที่กล่าวมาทำให้ประชาชนมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่บนที่ลุ่มน้ำแม่แตง ได้มีโครงการก่อสร้างเขื่อน ในพื้นที่ตำบลกีดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทางรัฐบาลมีโครงการที่จะก่อสร้างเขื่อน เพื่อป้องกันการเกิดอุทกภัย โดยในปี 2548 ที่ผ่านมาได้เกิดขึ้นอย่างรุนแรงมากกว่าทุกๆ ปี โดยที่ ตำบลกีดช้าง พื้นที่การเกษตรได้รับความเสียหายอย่างมากทำให้เกษตรกรเกิดความเดือดร้อนในด้านเศรษฐกิจ บ้านเรือนเกิดความเสียหาย อีกทั้งการถล่มของตลิ่งริมฝั่งน้ำแม่แตงได้ก่อความเดือดร้อนแก่เกษตรกรเป็นอย่างมาก การเกิดอุทกภัยนั้นเกษตรกรไม่ได้เกิดความวิตกกังวลอะไรมากนักเนื่องจากได้เกิดขึ้นเกือบทุกๆ ปี แต่เกษตรกรกลับมีความวิตกกังวลกับโครงการก่อสร้างเขื่อนมาก เพราะเกษตรกรกลัวว่าเมื่อสร้างเขื่อนแล้วจะทำให้พื้นที่เกษตรกรรมเสียหาย ทำให้ไม่มีพื้นที่ทำมาหากิน พื้นที่ลุ่มแฉกและป่าไม้สูญเสียด และที่สำคัญเกษตรกรไม่ต้องการที่จะย้ายไปอยู่พื้นที่ใหม่เนื่องจากได้ทำมาหากินอยู่ในที่เดิมมาตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดต่อๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกษตรกรมีความผูกพันกับหมู่บ้านมาก อีกทั้งหมู่บ้านยังมีประวัติศาสตร์ที่สำคัญๆ มาแต่อดีตที่สมควรจะอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานศึกษาต่อไปในอนาคต

โครงการสร้างเขื่อนในตำบลกีดช้างกรมชลประทานได้เริ่มโครงการมาตั้งแต่ปี 2520 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือพื้นที่การเกษตรของราษฎรในเขตอำเภอแม่แตง อำเภอแม่ริม อำเภอเมือง อำเภอหางดง และอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่, เพื่อการอุปโภคบริโภคของราษฎร, เพื่อเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ และส่งเสริมการประมง, เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อบรรเทาอุทกภัยในเขตตัวเมืองเชียงใหม่ แต่ก็ได้ชะลอโครงการไว้ เนื่องจากไม่มีงบประมาณ เพราะในขณะนั้นได้เริ่มเปิดโครงการอ่างเก็บน้ำแม่จัด และอ่างเก็บน้ำแม่กวงในเวลาเดียวกัน โดยขณะนั้นกำหนดจะก่อสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำในลำน้ำแม่แตง 2 แห่ง คือ เขื่อนสบก้าย และเขื่อนกีด

เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2538 นายดวง สารเงิน และนายสมจิต นาดี ราษฎรบ้านสันโป่ง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีหนังสือขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระมหา

กรุณาในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่แดง เพื่อเก็บกักน้ำไว้สำหรับราษฎรอำเภอแม่แดง อำเภอแม่ริม อำเภอเมือง อำเภอหางดง และอำเภอสันป่าตอง รวม 5 อำเภอ ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคและทำการเกษตร ซึ่งได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากปริมาณน้ำจากคลองชลประทานที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่เพียงพอต่อความต้องการของราษฎร และพืชผลทางการเกษตรเสียหายเพราะขาดน้ำในฤดูแล้งทุกปี

ต่อมาในปี 2548 เกิดเหตุการณ์อุทกภัยครั้งใหญ่ โดยในตัวเมืองเชียงใหม่เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมถึง 3 ครั้ง กรมชลประทานจึงนำโครงการสร้างเขื่อนกั้นก้นน้ำมาพิจารณาอีกครั้ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยบรรเทาการเกิดอุทกภัยในเขตพื้นที่ชุมชนและพื้นที่การเกษตรในพื้นที่ตอนล่างของกลุ่มน้ำแม่แดง และลุ่มน้ำปิงตอนบนด้วย

เมื่อมีโครงการสร้างเขื่อน ในเขตอำเภอแม่แดง จะส่งผลให้เกษตรกรในตำบลกี้ดช้าง และประชาชนบางกลุ่มในเขตอำเภอแม่แดงได้รับผลกระทบ เนื่องจากจะเป็นที่น้ำท่วมขัง ในขณะที่เดียวกัน ประชาชนในเขตอำเภอเมือง อำเภอแม่ริม อำเภอสันทราย อำเภอสันป่าตอง และอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ จะเป็นพื้นที่ๆ ได้รับประโยชน์จากผลกระทบและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มประชาชนนี้ ทำให้ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาทัศนคติของเกษตรกรใน ตำบลกี้ดช้าง อำเภอแม่แดง และกลุ่มเกษตรกรในเขตอำเภอเมือง อำเภอแม่ริม อำเภอสันทราย อำเภอสันป่าตอง และอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของประชากรทั้งสองพื้นที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อการสร้างเขื่อนในพื้นที่ ตำบลกี้ดช้าง อำเภอแม่แดง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนระหว่างประชาชน 3 กลุ่ม คือ ประชาชนในตำบลกี้ดช้าง อำเภอแม่แดง (ประชาชนที่คาดว่าจะต้องอพยพ กับประชาชนที่อาศัยอยู่ใต้เขื่อน) และประชาชนในหมู่ 8 ตำบลแม่ก้า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (ประชาชนที่อาศัยอยู่ไกลเขื่อน)
3. เพื่อศึกษาผลกระทบจากเขื่อนที่สร้างเสร็จและที่ยังไม่ได้สร้างจากเอกสารที่มีอยู่แล้ว (ข้อมูลทุติยภูมิ)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การวิจัยเรื่องนี้สามารถทำให้เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการสร้างเขื่อนนำข้อมูลพื้นฐานเป็นส่วนหนึ่งไปใช้ในการตัดสินใจ และศึกษาถึงผลที่จะตามมาต่อการสร้างเขื่อน

2. การวิจัยเรื่องนี้สามารถทำให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมนำข้อมูลพื้นฐาน เพื่อใช้ในการส่งเสริมประชาชนต่อผลกระทบที่เกิดจากการสร้างเขื่อน ทั้งในทางด้านที่เป็นประโยชน์และในทางด้านที่เป็นผลเสีย

สมมติฐานการวิจัย

1. กลุ่มประชาชนในตำบลกุดช้าง อำเภอแม่แตง (ประชาชนที่คาดว่าจะต้องอพยพ กับประชาชนที่อาศัยอยู่ได้เขื่อน) กับประชาชนในหมู่ 8 ตำบลแม่ก่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (ประชาชนที่อาศัยอยู่ไกลเขื่อน) มีทัศนคติที่แตกต่างกัน จากการสร้างเขื่อนในพื้นที่ตำบลกุดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2. กลุ่มประชาชนในตำบลกุดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีทัศนคติที่ไม่เห็นด้วยต่อการสร้างเขื่อน
3. กลุ่มประชาชนในหมู่ 8 ตำบลแม่ก่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีทัศนคติที่เห็นด้วยต่อการสร้างเขื่อน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ประชาชน หมายถึง กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่แตงได้แก่ หมู่ที่ 1, หมู่ที่ 2 และ หมู่ที่ 3 ตำบลกุดช้าง อำเภอแม่แตง และกลุ่มเกษตรกรในเขตพื้นที่ หมู่ 8 ตำบลแม่ก่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ทัศนคติ หมายถึง ความคิดเห็นซึ่งถูกกระตุ้นด้วยอารมณ์ (Emotion) ซึ่งทำให้บุคคลพร้อมที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ทัศนคติประกอบด้วย องค์ประกอบด้านพุทธิปัญญาหรือความรู้ (Cognition) ด้านความรู้สึกรัก (Affection) และด้านการปฏิบัติ (Psychomotor)

ทัศนคติของประชาชนต่อผลกระทบการสร้างเขื่อน หมายถึง ความคิดเห็นของประชาชนใน หมู่ที่ 1 และ หมู่ที่ 3 ตำบลกุดช้าง อำเภอแม่แตง และกลุ่มประชาชนในเขตพื้นที่ หมู่ 8 ตำบลแม่ก่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีต่อโครงการสร้างเขื่อน

ความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการแปลความ ตีความ และขยายความ จากสื่อความหมายต่าง ๆ ข้อมูลและสิ่งต่าง ๆ ที่ได้พบเห็น รับรู้ ซึ่งก็คือ พฤติกรรมด้านความเข้าใจ เป็นพฤติกรรมที่สามารถดัดแปลง แก้ไข สิ่งที่ยากมาเป็นสิ่งง่าย สิ่งซับซ้อนให้เป็นสิ่งธรรมดา ความเข้าใจจึงแตกต่างจากความจำ แต่มีความเข้าใจต้องมีพื้นฐานจากการเรียนรู้ ความรู้ และความจำก่อนเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น

ความเข้าใจ หมายถึง กระบวนการทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้บุคคลสามารถครุ่นคิดถึงสิ่งนั้น และสามารถไข่มโนทัศน์ (Concept) เพื่อจัดเก็บกับสิ่งนั้นได้อย่างเพียงพอ สิ่งทีกล่าวถึงนี้อาจจะมีลักษณะเป็นนามธรรม หรือเป็นสิ่งทางกายภาพก็ได้ เช่น บุคคล สถานการณ์ และสาร

ความเข้าใจของประชาชนต่อการสร้างเขื่อน หมายถึง กระบวนการทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเขื่อน ซึ่งทำให้ประชาชนสามารถครุ่นคิดถึง และสามารถไข่มโนทัศน์ เพื่อจัดเก็บถึงผลกระทบจากการสร้างเขื่อน ได้อย่างเพียงพอ

เขื่อน หมายถึง เขื่อนที่มีปริมาตรกักเก็บน้ำ 100 ล้านลูกบาศก์เมตรขึ้นไป หรือมีพื้นที่น้ำท่วม 15 ตารางกิโลเมตรขึ้นไป ซึ่งนิยามตามบัญชีท้ายประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม เรื่องกำหนดประเภทและขนาดของ โครงการหรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือเอกชน ที่ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ออกตามความใน มาตรา 46 และมาตรา 51 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 วันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2535

ลวงปลา หมายถึง การกำหนดกรรมสิทธิ์ในบริเวณแหล่งหาปลาของชาวบ้านในลำแม่น้ำมูลอันถือเป็นระบบการจัดการทรัพยากรที่กำหนดโดยบริบทแวดล้อมของชุมชนลวงปลาจึงทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางหรือพื้นที่ทางสังคม ชาวบ้านที่หาปลาต้องปฏิบัติตามจารีตท้องถิ่น ยอมรับกติกาภายใต้กฎแห่งอำนาจและศักดิ์ศรีของคนหาปลา

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่และประชากร

1. ศึกษาภาคสนามในเขตพื้นที่ตำบลน้ำแม่แตง ตำบลกี้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่

- หมู่ที่ 1	จำนวน 344	ครัวเรือน
- หมู่ที่ 2	จำนวน 135	ครัวเรือน
- หมู่ที่ 3	จำนวน 148	ครัวเรือน
2. ศึกษาภาคสนามในเขตพื้นที่ หมู่ 8 ตำบลแม่ก้า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
เกษตรกร จำนวน 184 ครัวเรือน

ขอบเขตการศึกษาวิจัย

มีประเด็นที่จะศึกษาคือ เพื่อศึกษาถึงทัศนคติของกลุ่มประชาชนตัวอย่างต่อการสร้างเขื่อน โดยมีกรอบในการศึกษาดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ

- ศึกษาว่าการสร้างเขื่อนนั้นจะมีผลกระทบต่อการทำมาหากิน รายได้ ที่ดินทำกิน และการเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือไม่ อย่างไร

ด้านสังคมวัฒนธรรม

- ศึกษาว่าปัญหาเขื่อนนั้นจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินรวมทั้งความสัมพันธ์ของสถาบันครอบครัว ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

ด้านสิ่งแวดล้อม

- ศึกษาว่าการสร้างเขื่อนจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved